

PRODUKCJA ROŚLIN O ZASTOSOWANIU LECZNICZYM I KULINARNYM W SYSTEMACH AGROLEŚNICTWA

Uzupełnianie luk wiedzy

JAK I DLACZEGO

Zastosowania czarnego bzu

Czarny bez to roślina drzewiasta występująca naturalnie na obszarze całej Europy, rosnąca zazwyczaj w miejscach chłodnych i świetlistych, na obrzeżach lasów liściastych, na żyznych, wilgotnych glebach niezależnie od ich właściwości chemicznych. Czarny bez można też odnaleźć blisko zabudowań mieszkalnych czy gospodarskich z powodu gleb bogatych w azot. Jest to roślina o wszechstronnym zastosowaniu, zarówno praktycznym jak i ekonomicznym. Zbiory z dziko rosnących krzewów nie są wystarczające, by zaspokoić popyt istniejący na rynku, stąd zwiększone zainteresowanie zakładaniem plantacji. Czarny bez jest łatwy w uprawie, można go rozmnażać ze zdrewniałych sadzonek (sztobrów). Czarny bez może być wprowadzony zarówno w systemie rolno-lesnym jak i leśno-pastwiskowym. Region Galicji w północno-zachodniej Hiszpanii posiada już doświadczenie w zakresie zbioru, uprawy i przetwórstwa kwiatów i owoców czarnego bzu (es.

carabunhas.com). Rynek kwiatów i owoców oraz wszelkich pozyskiwanych z nich produktów rośnie z każdym rokiem, zapewniając dobrą perspektywę dla włączenia uprawy czarnego bzu do systemów rolno-lesnych.

Czarny bez ma wszechstronne zastosowania, zarówno kwiaty jak i dojrzałe owoce są wykorzystywane w medycynie tradycyjnej (właściwości moczopędne, napotne i nawilżające), problemach układu oddechowego, grypie/przeziębieniu oraz jako łagodny środek przeczyszczający. Zewnętrznie stosowany jest w walce ze stanami zapalnymi skóry, oparzeniami, zapaleniem gardła czy zapaleniem spojówek. Oficjalny europejski kodeks apteczny uznaje lecznicze właściwości czarnego bzu w tych przypadkach. Roślina ta ma również zastosowanie kulinarne. Wysoka zawartość witaminy C i flawonoidów w owocach czarnego bzu pozwala zaliczać go do żywności typu "super-food" dzięki właściwościom antyoksydacyjnym.

Sambucus nigra w systemie
lesno-pastwiskowym
a) Farm woodland forum
b) Anna Regeslsberger

Sambucus nigra - owoce i kwiaty
a) Edal Anton Lefterov
b) Kurt Stüber

JAK SPROSTAĆ WYZWANIU

Potencjalny rynek dla czarnego bzu

Kwiaty i owoce czarnego bzu zbierane są z dziko rosnących krzewów w wielu obszarach Europy, głównie na Bałkanach, w Polsce i Rosji. Badania przeprowadzone przez Międzynarodowe Centrum Handlu dotyczące zbiorów certyfikowanych roślin ekologicznych dziko rosnących wykazało, że w 2005 roku około 472 ton czarnego bzu, 19 ton kwiatu i 6 ton liści zostało zebranych na całym świecie. Szacowana ilość suszonych kwiatów czarnego bzu zbieranych co roku w Bośni i Hercegowinie wynosi około 44 ton (z tego 95 % jest eksportowane), a w Rumunii około 150 ton kwiatów i 40 ton owoców zbieranych jest co roku z dziko rosnących krzewów (2003). Europejskie Stowarzyszenie Producentów Ziół (Europam) w 2010 roku potwierdziło, że kwiaty i owoce czarnego bzu należą do najpopularniejszych roślin leczniczych w Bułgarii i Rumunii: eksportowanych, wykorzystywanych do krajowej produkcji herbat

ziołowych oraz w produkcji fito-farmaceutycznej. W Galicji uprawa bzu czarnego dopiero się rozwija (www.centralgaliciacadeplantas.es).

Państwa takie jak Kanada, USA, Chile, gdzie czarny bez jest gatunkiem introdukowanym, szukają bardziej opłacalnych i lepszej jakości rynków zbytu, co również potrzebne jest w Europie.

Popyt na kwiaty i owoce europejskiego czarnego bzu z certyfikatem zrównoważonej produkcji (np. Organic Wild czy FairWild) dowodzi, że warto uprawiać tę roślinę. Powstają więc inicjatywy w Wielkiej Brytanii czy w niemieckich regionach Rhönan i Unterfranken, gdzie zakładane są ekologiczne plantacje. W Galicji również zakładane są uprawy (es.carabunhas.com), dla których w najbliższych latach szacuje się wzrost powierzchni z 1 ha do 10 ha.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 727872.

Słowa kluczowe: rośliny lecznicze,
zioła lecznicze, owoce

eurafagroforestry.eu/afinet

WARTO ZWRÓCIĆ UWAGĘ

- Duży potencjalny rynek zbytu dla produktów otrzymywanych z czarnego bzu sprawia, że jest on atrakcyjną rośliną uprawną dla rolników w całej Europie.
- Możliwe jest wprowadzenie hodowli inwentarza w uprawie w celu zwiększenia dochodu z gospodarstwa uprawiającego czarny bez.
- Należy stworzyć odpowiednie kanały dystrybucji produktów na rynek oraz opracować łańcuch wartości. Działalność powinna być promowana przez spółdzielnie/stowarzyszenia rolników-producentów.

Sambucus nigra – otrzymane produkty
carabunhas.com

WIĘCEJ INFORMACJI

Atkinson, M.D., Atkinson, E. 2002. *Sambucus nigra* L. *Journal Ecology*, 90:895-923. Byers, P. and A.L. Thomas. 2005. Elderberry Research and Production in Missouri. *Proceedings of the 25th Missouri Small Fruit and Vegetable Conference* 25:91-97. Southwest Missouri State University. Springfield, MO.

Castroviejo et al. (eds.). *Flora Iberica*. Vol 15: 194-195.

Charlebois, D.; Byers, P. Finn, Ch.; Thomas, A. (2010). Elderberry: Botany, Horticulture, Potential. *Horticultural Reviews*, Volume 37. Edited by Jules Janick. 2010 Wiley-Blackwell.

European Medicines Agency (EMA) Committee on Herbal Medicinal Products (HMPC). *Community Herbal Monograph on Sambucus nigra* L., flos. London, UK: EMA. 2008. Dostępne na: www.ema.europa.eu/docs/en_GB/document_library/Herbal_Community_herbal_monograph/2009/12/WC500018233.pdf. Accessed November 17, 2012.

Holderhof (2019) Informacje na temat czarnego bzu <https://www.holderhof.ch/en/company/about-the-elder>

Plant for a future (2019) *Sambucus nigra* <https://www.pfaf.org/user/plant.aspx?LatinName=Sambucus>.

Rigueiro, A., Romero, R., Silva-Pando, F.J., Valdés, E. 1996. *Guía de plantas medicinales de Galicia*. Editorial Galaxia.

Thole JM1, Kraft TF, Sueiro LA, Kang YH, Gills JJ, Cuendet M, Pezzuto JM, Seigler DS, Lila MA. A comparative evaluation of the anticancer properties of European and American elderberry fruits. *J Med Food*. 2006 Winter; 9(4): 498-504.

Ulotka przygotowana w ramach projektu AFINET. Mimo iż materiał opracowany został na podstawie najlepszych dostępnych informacji, zarówno autor jak i UE w żadnym wypadku nie ponosi odpowiedzialności za poniesione straty, szkody lub obrażenia bezpośrednio bądź pośrednio związane z powyższym raportem

WADY I ZALETY

Sambucus nigra - plusy i minusy

Zalety:

Czarny bez jest łatwy w uprawie, zarówno jeśli chodzi o założenie plantacji jak i o jej pielęgnację. Produkcja kwiatu i owoców zaczyna się po 2-3 latach od zasadzenia krzewu. Roślina żyje w uprawie średnio 20 lat. Przy sadzeniu należy zachować odstępy około 2 m pomiędzy sadzonkami, by zapewnić łatwy dostęp do rośliny podczas zbiorów. Rzędy mogą być oddalone o mniej niż 4 m.

Takie rozmieszczenie pozwoli wprowadzić na plantacji wypas zwierząt gospodarskich, dzięki czemu wzrośnie dochód rolnika z hektara gospodarstwa. Koszty utrzymania uprawy są niewielkie, wymagane jest raz do roku nawożenie każdej rośliny 100 g nawozu N:P:K 10-10-10. Rosnący popyt na kwiaty i owoce czarnego bzu jest gwarancją zbytu. Możliwość przetwarzania kwiatów i owoców na miejscu (produkcja dżemów, słodyczy, likierów...) dodatkowo zwiększy dochód.

W Ameryce, Europie i Hiszpańskim regionie Galicji możemy znaleźć przykłady dowodzące sukcesu zakładanych upraw.

Wady:

Z naukowego punktu widzenia, brak badań, które mogłyby pomóc ocenić różnice w produkcji i jakości dzikich plantacji czarnego bzu. Najlepszą jakość i produktywność osiągnąć można z celowo założonej uprawy. Ponieważ jest to stosunkowo nowa roślina uprawna, nadal nie wiemy na jakie choroby może cierpieć w warunkach uprawy.

Jak w każdym przypadku zakładania nowego przedsięwzięcia, konieczne będzie zainwestowanie w plantację określonej sumy, którą trudno zoptymalizować. Przetwarzanie kwiatów czarnego bzu wymaga posiadania suszarki, która zapewni niezmienną zawartość aktywnych składników mających właściwości terapeutyczne.

Przetwarzanie owoców wymaga urządzenia, które oddzieli owoce od ogonków, a także zamrażalnik. Zazwyczaj bowiem sok wyciskany jest z owoców i zamrażany aż do momentu dalszego wykorzystania.

Jeżeli owoce przetwarzane będą przez producenta, powinien on przemyśleć rodzaj oczekiwanego produktu (dżem, galaretka, słodycze, likier) i przygotować niezbędne do produkcji wyposażenie: butelki, słoje itp. Ważne jest także opracowanie kanałów dystrybucji produktu oraz jego łańcucha wartości. Jeżeli działalność podejmie kilku rolników, należy promować zakładanie spółdzielni/stowarzyszeń producentów.

ROMERO-FRANCO R, RIGUEIRO-RODRÍGUEZ A,
FERREIRO-DOMÍNGUEZ N, GONZÁLEZ-HERNÁNDEZ MP,
RODRIGUEZ-RIGUEIRO FJ, ROSA MOSQUERA MR
Escuela Politécnica Superior. Campus de Lugo. 27002
mrosa.mosquera.losada@usc.es
Edytor treści: Maria Rosa Mosquera-Losada (USC)
PAŹDZIERNIK 2018